

ชวนดูจากหา “รากทางวัฒนธรรม”
เรานั้นเป็น “สิ่งคมพุกธ” แน่หรือ

การทะ-สยาม?

ผี

ศิลปวัฒนธรรม
ART & CULTURE
จากฟ้าพิศมัย

พราหมณ์

พุกธ?

คมกฤษ อู่ยเต็กคอง

สจิตต์ วงษ์เทศ คำน่าสนอ

ภารตะ-สยาม? ฝึ พราหมณ์ พุทธ?

คมกฤษ อุ้ยเต็กเต็ง

ตัวอย่าง

ราคา 220 บาท

การตะ-สยาม? มี พรหมณ์ พุทธ? • คมกฤษ อู่เด็กเค่ง
พิมพ์ครั้งแรก : กรกฎาคม 2560
พิมพ์ครั้งที่ 2 : พฤศจิกายน 2560
ราคา 220 บาท

ข้อมูลทางบรรณานุกรม

คมกฤษ อู่เด็กเค่ง.

การตะ-สยาม? มี พรหมณ์ พุทธ?.

พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : มติชน, 2560.

288 หน้า.--(ศิลปวัฒนธรรม).

1. ศาสนา--รวมเรื่อง. I. ชื่อเรื่อง.

208

ISBN 978 - 974 - 02 - 1564 - 6

บ้านพิมพ์มติชน

- ที่ปรึกษาสำนักพิมพ์ : อารักษ์ คตะนาท, สุพนธ์ แจ้งเร็ว, นงนุช สิงหนตะชะ
- ผู้จัดการสำนักพิมพ์ : กิตติวรรณ เริงวิเศษ
- รองผู้จัดการสำนักพิมพ์ : สุจิตต์นั ทิมวัฒน์, อพิสิทธิ์ ชิระจาวรอน
- บรรณาธิการบริหาร : สลักชนัน์ บุญปาน
- หัวหน้ากองบรรณาธิการ : มณฑล ประภากรเกียรติ
- บรรณาธิการเล่ม : ภัทธานิษฐ์ พัฒน์ธนพร
- พิสูจน์อักษร : เมตตา จันทร์หอม, พัชรี ไปยิ้ม
- ุรูปเล่ม : กรวณชัย เจนกิจณรงค์
- ศิลปกรรม-ออกแบบปก : ประภาพร ประเสริฐโสภาก
- ประชาสัมพันธ์ : สุชาชัย สุชาติสุธาธรรม

บริษัทมติชน จำกัด (มหาชน) : 12 ถนนเทศบาลนฤมาล

ประชาชนิเวณศน์ 1 เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 1235

โทรสาร 0-2589-5818

แม่พิมพ์สี-ขาวดำ : กองงานเตรียมพิมพ์ บริษัทมติชน จำกัด (มหาชน)

12 ถนนเทศบาลนฤมาล ประชาชนิเวณศน์ 1 เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 2400-2402

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์มติชนปากเกร็ด 27/1 หมู่ 5 ถนนสุขาประชาสรรศร์ 2

ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี 11120

โทรศัพท์ 0-2584-2133, 0-2582-0596

โทรสาร 0-2582-0597

จัดจำหน่ายโดย : บริษัทงานดี จำกัด (โมเค็รือมมติชน)

12 ถนนเทศบาลนฤมาล ประชาชนิเวณศน์ 1 เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 3350, 3351

โทรสาร 0-2591-9012

Maitichon Publishing House a division of Maitichon Public Co., Ltd.

12 Tethsabannaruen Rd., Prachinivate 1, Chatuchak, Bangkok 10900 Thailand

พิมพ์
ON DEMAND

ฝ่ายงานรับจ้างพิมพ์ : บริษัทมติชน จำกัด (มหาชน)

รับผลิตสื่อสิ่งพิมพ์ทุกประเภท

โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 2419, 2424

โทรสาร 0-2591-9002

หากสถาบันการศึกษา หน่วยงานต่างๆ และบุคคล

ต้องการสั่งซื้อจำนวนมากในราคาพิเศษ

โปรดติดต่อโดยตรงที่ บริษัทงานดี จำกัด

โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 3353

โทรสาร 0-2591-9012

สารบัญ

ภารตะ-สยาม? ฝี่ พราหมณ์ พุทธ?

คำนำเสนอ	(7)
คำนำผู้เขียน	(13)
ฝี่พราหมณ์พุทธกับคลุ่มเครือวิทยา	1
สมรภูมิจราชประสงค์ รอยต่อฝี่ พราหมณ์ พุทธ ในแดนมิกสัญญี	6
พราหมณ์สองแบบในสังคมไทย	13
“โลกุตระ” ของพราหมณ์-ฮินดูในสังคมไทย	22
ศาสนา (ไม่) ประจำชาติ	29
นักบวชและ “สังฆราช” ในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู	36
บวชฝี่ บวชพุทธ บวชพราหมณ์	43
มนตร์ของพราหมณ์ : ชนิดและความหมาย	48

“นาลิวัน” คือใคร?	54
ความศักดิ์สิทธิ์ของนักบวชสตรีและภิกษุณีสงฆ์	59
“หม่อมินม” ในอินเดีย-ไทย	64
ธรรมชาติของเทพอินดู	72
ความเข้าใจ (ผิด) เกี่ยวกับ “รามายณะ”	77
การเมืองเรื่อง “รามายณะ”	83
ความเป็นมาของท่ารำองค์พระพิราพ :	
ข้อสันนิษฐานใหม่	91
พระพิฆเนศวร์ : เทพแห่งศิลปวิทยา?	101
บางแง่มุมเกี่ยวกับ “พระพิฆเนศวร์”	108
พระพิฆเนศวร์ที่อินเดียไม่รู้จัก	115
“อินดู” กิน “วัว” : การเมืองเรื่องอาหารในอินเดีย	121
เรื่องวัวๆ ควายๆ	127
พุทธศาสน์ในไสยศาสตร์	134
ศาลพระภูมิ : เจ้าที่ เทพ ผี ไบเสมา	
และความเปลี่ยนแปลง	140
พื้นที่แห่งความเชื่อ : คูคและโรงศาล	149

จันทาล	157
ตุ๊กตาลูกเทพ	163
ทรงเจ้าเข้าผีในสังคมไทย	172
สองด้านของ “ประจำเดือน”	181
สงกรานต์และการสงกรานต์อย่างพราหมณ์	188
“คณศจตุรฤ” ไม่ใช่วันเกิดพระคเณศ!	196
จิตวิญญาณของ “คณศจตุรฤ”	201
กินเจเดือนเก้าในปักษ์ใต้กับกลิ่น “แซกๆ”	209
จตุรมาสยะ : เข้าพรรษาของพราหมณ์	218
ลอยกระทง ทีปาวลี และยี่เป็ง	223
ตรีขัมปวาย-ตรีปวายของสยามและอินเดีย	230
พราหมณ์แถมมี “โล้ชิงช้า” ไหม?	237
นวราตรีกับงานแห่วัดแขก พื้นที่ และเพศที่สาม	243
เทวรหัสยะ ถอดรหัสเทพเจ้า : พระศิวะ ศิวราตรี และพระจันทร์	248
พิธีไหว้ครูดนตรีและโขนละคร : ความเข้าใจเบื้องต้น	256
พิธีไหว้ครูดนตรีและโขนละคร : ข้อสังเกตบางประการ	262

တပည့်ကျောင်း

คำนำเสนอ

ภารตะ-สยาม? ผี พราหมณ์ พุทธ?

ตัวอย่าง

ผี พราหมณ์ พุทธ
นั้นแหละ ศาสนาไทย

ศาสนาผีมีอยู่แล้วหลายพันปีในไทยและอุษาคเนย์ ก่อนพราหมณ์กับพุทธแผ่เข้ามาจากอินเดีย

[ผี เป็นศาสนาเหมือนพราหมณ์กับพุทธ เพราะเป็นระบบความเชื่ออย่างหนึ่งเหมือนกัน โดยมีพิธีกรรมรองรับความเชื่อเหล่านั้น เช่น เลี้ยงผี, เลี้ยงขวัญ ฯลฯ ความรู้นี้ผมเป็นศิษย์ครูพักลักจำจากวงเหล้านอกประเทศของนักศึกษา মানুষวิทยาเมื่อนานมาแล้ว]

แต่การศึกษาไทยรังเกียจเหยียดหยามศาสนาผี ดังนั้นประวัติศาสตร์โบราณคดีในไทยจึงไร้พลังตั้งคำถาม เลยขาดคำอธิบายเรื่องราวของผู้คนและชุมชนที่มีอารมณ์ ความเชื่อ และ

ความรู้สึกนึกคิด ซึ่งสำคัญอย่างยิ่ง เช่น ขวัญ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตคน ตั้งแต่ก่อนเกิด จนหลังตาย

ขวัญ คือส่วนที่ไม่เป็นตัวตนของคน มองไม่เห็น จับต้องไม่ได้ สิ่งที่อยู่ในคน, สัตว์, สิ่งของ, สถานที่

มีลักษณะเป็นหน่วย จำนวนไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับความเชื่อของแต่ละชาติพันธุ์ เช่น บางพวกเชื่อว่าคนมี 32 ขวัญ, บางพวกบอกว่า 80 ขวัญ ฯลฯ ขวัญ สำคัญมากอยู่กลางกระหม่อม เรียกจอมขวัญ

รูปขวัญจำลองจากจอมขวัญกลางกระหม่อมของคน แล้วสร้างสรรค์เป็นแฉกๆ มีบนหน้ากลองทองมโหระทึก กับเป็นลายกันหอยบนหม้อบ้านเชียง ฯลฯ ล้วนเกี่ยวข้องกับงานศพซึ่งเป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับคนตายเพราะขวัญหาย ต้องทำพิธีเรียกขวัญคืนร่าง เป็นต้นทางงานศพในไทยมีมหรสพคยงัน ทั้งปี่พาทย์และโขนละคร ฯลฯ สืบจนทุกวันนี้ ถัดตั้งศาสนาผี ก็ไม่เข้าใจพิธีกรรมสำคัญอย่างนี้

ศาสนาไทย

ไทยนับถือศาสนาไทย แต่ถูกทำให้เชื่อหัวปักหัวปำว่าไทยนับถือศาสนาพุทธ ถึงขนาดบังคับให้เชื่ออีกว่าพุทธเป็นศาสนาประจำชาติไทย สืบตั้งแต่ยุคยังไม่มีชาติ และยังไม่มีคนไทย ซึ่งฟังแล้วตลกพิลึก

แต่หลักฐานประวัติศาสตร์โบราณคดีมีกองพะเนินเทินทึก เป็นพยานชัดเจนว่าดินแดนแถบไทยและเพื่อนบ้านอุษาคเนย์ นับถือผีมาก่อนนานมาก

ก่อนอินเดียนับถือผี ครั้นหลังอินเดียรับพราหมณ์กับพุทธ

เข้ามาปรับเป็นท้องถิ่นปนกับผี เช่น โฉ้ชิงช้า, ทำขวัญนาค

โฉ้ชิงช้า ไม่มีในศาสนาพราหมณ์อินเดีย เพราะโฉ้ชิงช้า เป็นความเชื่อในศาสนาผีของคนพื้นเมืองอุษาคเนย์ เมื่อพราหมณ์ เข้าถึงอุษาคเนย์ก็รับโฉ้ชิงช้าเข้าไปเป็นพิธีพราหมณ์

ทำขวัญนาค ไม่มีในศาสนาพุทธอินเดีย, ลังกา เพราะขวัญ เป็นความเชื่อในศาสนาผีของคนพื้นเมืองอุษาคเนย์ เมื่อพุทธเข้าถึงอุษาคเนย์ก็รับประเพณีสู่ขวัญเข้าไปเป็นพิธีพุทธเมื่อบวชนาค

นานไปก็แยกไม่ออกบอกไม่ได้ว่าตรงไหนผี? ตรงไหน พราหมณ์? ตรงไหนพุทธ? เพราะนับถือปนกันไปหมดตั้งแต่แรก รับประทานวันนี้

ดังนั้น ในไทยจึงไม่มีความเชื่ออย่างใดอย่างหนึ่งเพียง อย่างเดียวตามต้องการของคนกลุ่มหนึ่ง

ศาสนาไทย เป็นศาสนาในไทย มีขึ้นจากการประสมประสาน ระหว่างศาสนาผีกับศาสนาพุทธ ซึ่งมีศาสนาผีเป็นฐานรากอัน แข็งแกร่ง แล้วประดับประดาให้ดูภูมิฐานทันสมัยเพื่อถือ ด้วย สิ่งละอันพันละน้อยที่รับจากพุทธและพราหมณ์ โดยไม่ขัดหลักผี

ครูบาอาจารย์บอกอย่างสรุปว่าศาสนาผี รักษากฎเกณฑ์ ทางสังคม ส่วนศาสนาพราหมณ์, พุทธ รักษากฎเกณฑ์ทางจิต วิญญาณของบุคคล

คลังอินเดีย

ไทยถูกกล่อมเกลามาและครอบงำลงน้ำหนักด้านเดียวด้วย ความรู้อินเดีย จนเป็นที่ลือเลื่องตลกรๆ ว่าออกอาการ “คิดอะไร ไม่ออก บอกอินเดีย”

ประวัติศาสตร์โบราณคดีไทย จึงเต็มไปด้วยทัศนะแบบ

พราหมณ์แข็งท้อ กับพุทธที่อมะลือจากอินเดีย โดยไม่มีเงิน และไม่มีผี แล้วแสดงโจ่งแจ้งว่ารังเกียจเจ้ากัจจิม และเหยียดผี

ผี พราหมณ์ พุทธ

อ่านแล้วอึ้งอย่างตาสว่าง หรืออึ้งอย่างตาสว่างเมื่ออ่านข้อเขียนเกี่ยวกับ ผี พราหมณ์ พุทธ ของ เซฟหมี คมกฤษ อยู่เด็กเค่ง

เสมือนศรัทธากับปัญญา หรือปัญญากับศรัทธา ผสมกลมกลืนอย่างพอดีๆ ทำให้มีความรู้สึกร่มเย็น จึงไม่หงุดหงิด ไม่คิดระแวงศัพท์สันสกฤตที่ยกมา (ต่างจากอ่านเล่มอื่น แล้วรู้สึก) เพราะมีคำอธิบายที่มา พร้อมคำแปลและความหมายอย่างลึกซึ้งถึงแก่นแท้ และถึงรากถึงโคน โคนใจ ไม่คลั่งอินเดีย

สถาบันการศึกษานานาชาติในประเทศไทยที่มีกระบวนการสอนทางประวัติศาสตร์โบราณคดี ใช้ตำราแปลและเรียบเรียงจากฝรั่งเศสเป็นหลักสำคัญ ซึ่งมีปัญหามาระแวงหลายชั้น (เช่น ชั้นแรก ความเข้าใจของฝรั่งเศสต่อศาสนาในอินเดีย ชั้นหลัง ความเข้าใจของคนแปลและเรียบเรียงจากฝรั่งเศส ฯลฯ)

เมื่อทบทวนแล้วเทียบเคียง จะพบว่า *ภารตะ-สยาม?* ผี พราหมณ์ พุทธ? ของ คมกฤษ อยู่เด็กเค่ง เป็นสุดยอดของคำอธิบาย ง่ายกว่า แล้วเข้าถึงลึกซึ้งสบายกว่า

เพราะผู้เขียนเป็น “คนข้างใน” ผี พราหมณ์ พุทธ เขียนด้วยประสบการณ์ตรงที่มาจากอย่างน้อย 2 ทาง ได้แก่ (1.) ความรู้วิชาการสากล จากการศึกษาค้นคว้าหลายช่องทาง กับ (2.) ความจริงจากการปฏิบัติในพื้นที่ด้วยตนเอง ซึ่งเท่ากับงานวิจัย

ผมไม่ประสีประสาไม่ว่าทางไหน? เลยต้องสมัครเป็นศิษย์
ครูพักลักจำ โดยอ่านข้อเขียนเซฟหมี คมกฤช ในมติชนสุดสัปดาห์
แล้วทำสำเนาเก็บไว้ใช้งานชั่วคราวบ้าง ซึ่งเหลือไม่มาก

สุจิตต์ วงษ์เทศ

พฤษ 6 กรกฎาคม 2560

ตัวอย่าง

တပည့်ကျောင်း

คำนำผู้เขียน

ทำไมต้อง ภารตะ-สยาม? ฝี่ พราหมณ์ พุทธ?

ทำไมถึงไม่เป็น “พุทธ พราหมณ์ ฝี่” อย่างที่คุ้นเคยกันมาแต่ก่อน เหตุผลง่ายๆ ก็คือ—เมื่อผมลองพิจารณาดูแล้ว การนำ “พุทธ” ไว้แรกสุดเป็นความคิดเดิมๆ ที่ว่า พุทธศาสนานั้น “ใหญ่” คือมีอำนาจเหนือทั้งพราหมณ์และฝี่ สามารถเอาชนะสองความเชื่อนี้ได้เด็ดขาดในอุษาคเนย์ของเรา แต่เมื่อศึกษาไปๆ มาๆ ก็พบว่า “ฝี่” ต่างหากที่ทรงอำนาจอย่างยิ่ง จะด้วยเพราะศาสนาฝี่เป็นของที่เก่าแก่ที่สุดและเป็นรากของเราเองหรือไม่ก็ตาม แต่ทั้งพุทธและพราหมณ์นั้นล้วนเข้ามาสร้างเสริมเติมแต่งฝี่จนเราจำแทบไม่ได้

ด้วยเหตุนี้เอง ผมจึงเลือกใช้ “ฝี่ พราหมณ์ พุทธ” ตามลำดับ ซึ่งเป็นชื่อเดียวกับทั้งคอลัมน์ประจำในมติชนสุดสัปดาห์ และชื่อหลักของหนังสือเล่มนี้ อีกทั้งผมยังสนใจทั้งสามอย่าง และในทางวัฒนธรรมของเรา ทั้งสามอย่างนี้ก็ผสมปนเปกันแทบจะเป็นเนื้อเดียวกัน

ส่วน “ภารตะ-สยาม” มาจากความสนใจส่วนตัว ลูกเจ็ท
อย่างผมโชคดีมีโอกาสพบครูบาอาจารย์ในทางการศึกษา เจ็ท
จากปักษ์ใต้จึงพยายามเรียนรู้จากแขกจนแทบจะเป็นแขกเสียเอง

จากความสนใจวิชาความรู้อย่างแขก “ภารตะ” นำมาสู่
ความกระหายใคร่รู้รากเหง้าของวัฒนธรรมและประเพณี “สยาม”
ซึ่งสัมพันธ์กับวัฒนธรรมและศาสนาของชาวภารตะอย่างใกล้ชิด

ไม่เรียนเรื่องภารตะก็ยากจะเข้าใจวัฒนธรรมสยาม ไม่เข้าใจ
สยาม มองแขกก็เห็นเป็นเพียงของแปลกปลอม

กระนั้นชื่อหนังสือเล่มนี้ก็ช่างดูขี้สงสัยเหลือเกิน ด้วยเครื่องหมาย
ปริศนาคำ “?” ที่มาต่อท้ายถึงสองอัน

ผมกระหายใคร่รู้ครับ กระหายใคร่รู้ว่าสิ่งใดหนอที่เราได้รับ
จากแดนภารตะ สิ่งใดหนอที่เป็นของพื้นเมืองของเรา สิ่งใดหนอ
ที่เราได้รับมาแล้วปรับเปลี่ยนไป เปลี่ยนไปอย่างไร สิ่งใดหนอที่เรา
อาจส่งไปยังบ้านเมืองแขกเขา แล้วอันเดี๋ยวปัจจุบันเป็นอย่างไร
ของเราเป็นอย่างไร โฉนจึงต่าง โฉนจึงเหมือน ฯลฯ

สิ่งใดเป็นผี เป็นพราหมณ์ เป็นพุทธ สามสิ่งนี้สัมพันธ์กัน
อย่างไร ปฏิบัติหรือกลมกลืน โอบรัดหรือขัดแย้ง ฯลฯ

ดูเถิด มันเต็มไปด้วยคำถามมากมาย คำถามเหล่านี้จึงทำให้
เครื่องหมายปริศนาคำนี้จำต้องไปโผล่ข้างหลังทั้ง *ภารตะ-สยาม* และ
ผี พราหมณ์ พุทธ

งานเขียนที่ผมทำในเล่มนี้ก็ด้วยต้องการจะตอบคำถามเหล่านี้
นั่น แต่หลายครั้งยิ่งหาคำตอบก็ยิ่งงงงวย ตกงออะไรมันเป็นของ
ภารตะ ของสยาม หรืออันไหนมันผี พราหมณ์ หรือพุทธกันแน่
(วะ)

ที่ว่าผมถือตัวเองเป็น “มือสมัครเล่น” ทั้งในทางวัฒนธรรม
ศึกษาและโบราณคดี การหาคำตอบแล้วไม่เจอ หรือยิ่งค้นยิ่งคลุม
เครือดูจะไม่แปลกอะไรสำหรับมือสมัครเล่น ยิ่งผมมีข้อเสนอจาก